

ד"ר רות שידלו

החיפוש אחר קשרי תורמים וזהות: קולותיהם החסרים של ילדי ישראל*

"האם אתה מכיר את אבִיךָ?
אם כן, מדוע לא אכיר אני את שלי?"
(מצוטט ע"י Sylvester, 2006, עמ' 26)

הצדק בלתי ניתן לחלוקה.
אי צדק באשר הוא, מהווה איום
על הצדק בכל מקום שהוא.
מרטין לותר קינג

ראשי פרקים:

- א. תקציר
- ב. מבוא וניסוח הבעיה
- ג. ישראל היום
- ד. הנחיות אתיות ומאגרי מידע
- ה. ממצאי מחקר עיקריים על המעורבים בתרומות גמטות
- ו. מסקנה וסיכום

א. תקציר

קולותיהם של צאצאי התורמים ומשפחותיהם נעדרים מן הדיון על אודות
אנונימיות מול פתיחות של תורמי הגמטות (תאי רביה) בישראל, כשמצבם
הייחודי של הצאצאים ומשפחותיהם אינו זוכה לתשומת הלב הראויה.

חרף השינוי ברחבי העולם, מגוון חששות ומיתוסים מעכבים את
הוצאתה של אנונימיות התורמים אל מחוץ לחוק. הממסד הרפואי ונציגי
מערכת החוק הישראליים משקיעים מצידם בשמירה על הסטטוס קוו,
המאופיין ע"י תקנות אשר מפלות בין משפחות בהן בני המשפחה מכירים
את הוריהם ואחיהם הביולוגיים, ובין אלו שאינם מכירים אותם.

החשש הבולט ביותר הוא שביטול האנונימיות יוביל למחסור לטווח
ארוך בתורמים, וזאת חרף ממצאים מתועדים היטב שאין הדבר כך. סקירה
של ממצאים מחקרניים מרכזיים על אודות הצרכים והחוויות הייחודיים
של הצאצאים, מקבלי התרומות, ושל התורמים עצמם, תומכת בצורך בהערכה
מחודשת מעמיקה של הפחדים והמיתוסים המתמשכים דרך הערשה של
המציאות השוררת בשטח (grassroots reality).

* תורגם ע"י רבקה גולדהירש והמחברת מ:

Medicine and Law (2012) 31:641-659, The Search for Donor Relations and
Identity: The Missing Voices of Israel's Children, Ruth Shidlo, PhD.
Reprinted (2013) 32:95-114.

באישורו האדיב של פרופ' ווטאד, עורך *Medicine and Law*.

גישה זו המעוגנת בממצאים עשויה להוביל לניסוח המלצות אשר יהיה בכוחן להקל, לשקף ואף להוות שינוי כזה במדיניות.

ב. מבוא וניסוח הבעיה

הדיווח המלא הראשון על אודות הזרעה מלאכותית באמצעות תורם (Donor Insemination), הופיע בשנת 1954 בכתב עת רפואי בריטי, BMJ (*The British Medical Journal*). עם זאת ניתן למצוא מקרה של הזרעה מלאכותית כבר ב-1884, כאשר רופא אמריקאי השתמש בזרע של אחד הסטודנטים שלו להפריית פציינטית ללא ידיעתה. הוא עשה זאת לאחר שטשטש את הכרתה באמצעות כלורפורם, כאשר הבין שבעלה עקר¹. במשך שנים, אפפה מעטפת סודיות את נושא ההזרעה, עקב מגוון סיבות, לרבות החוקיות הנתונה בספק של הדבר, בושה סביב עקרות הגבר, והאמונה שהדבר אינו מתיישב עם מוסד הנישואין או אינו אתי. סודיות זו אפפה הן את נסיבות ההפריה והן את זהות התורם².

אולם, בעקבות ביטול האנונימיות של תורמי הגמטות בשבדיה בשנת 1985, הסתמנה נטייה לפתיחות רבה יותר בעולם, המשקפת הן את ההתייחסות לזכויות אדם והן הבנה רחבה יותר של ההשלכות המזיקות שיש לסודות משפחתיים על המשפחות³. למרות זאת, הורים רבים, ובמיוחד זוגות הטרוסקסואלים, ממשיכים להסתיר מילדיהם את נסיבות ההולדה באמצעות הפריה⁴.

1. Sylvester, Thomas K. The Case against Sperm Donation Anonymity. Yale School of Law. Unpublished Doctoral Dissertation, (2006)
Plotz, David. The Genius Factory: The Curious History of the Nobel Prize Sperm Bank, pp. 159-161 (2005).
Gregoire AT & Mayer, Robert C. The Impregnators. *Fertil. Steril.* 16, 130-134, (1965).
הסיפור פורסם שנים לאחר מכן, כשסטודנט לרפואה חזר בו משבועת הסודיות. הבעל עורכן לאחר ההזרעה.
2. Landau, Ruth. The Management of Genetic Origins: Secrecy and Openness in Donor Assisted Conception in Israel and Elsewhere. *Hum. Reprod.* 13 (1), 3268-73 (1998).
3. Daniels, Ken. New Zealand: From Secrecy and Shame to Openness and Acceptance. In: Blyth, Eric & Landau, Ruth (Eds.) *Third Party Conception Across Cultures: Social, Legal and Ethical Perspectives*. New York: Jessica Kingley Publishers, pp. 246-265 (2004).
Daniels, Ken. Donor Gametes: Anonymous or identified? *Best Practice & Research Clinical Obstetrics and Gynaecology*, 21 (1), 113-128 (2007).
Scheib, Joanna E. & Cushing, Rachel A. Open-identity Donor Insemination in the United States: Is it on the rise? *Fertil. & Steril.* 88 (1), 231-2 (2007).
4. Lycett, E., Daniels, K., Curson, R. & Golombok, S. School-aged Children of Donor Insemination: A Study of Parents' Disclosure Patterns. *Hum. Reprod.* 20 (3), 810-819 (2005).

ניתן למצוא קשר שתיקה זה, לעתים תוך עירוב בני משפחה נוספים וחברים קרובים, גם במדינות בהן בוטלה אנונימיות התורמים. תופעה זו משקפת אמונות מיושנות אשר הועברו אל ההורים ע"י רופאים מסוימים. בניגוד לכך, הורה/ים במשפחות אשר בראשן זוגות לסביים או אמהות יחידניות מתוך בחירה, יותר פתוחים עם ילדיהם, הן משום שאב גנטי אכן קיים ברקע, והן משום שאין צורך להתגונן בפני הבושה המקושרת עם עקרות⁵.

מדינות רבות הלכו בעקבות שבדיה והוציאו את התרומה האנונימית אל מחוץ לחוק, משום שהכירו בכך שמדובר בטובת הילד או המבוגר הצעיר שנולדו כתוצאה מתרומת זרע או ביצית, אשר זכותם הבסיסית היא להכיר את הוריהם. כך, בפינלנד, נורווגיה, הממלכה הבריטית, הולנד, שווייץ, אוסטריה, גרמניה, ניו זילנד, ארבע מדינות באוסטרליה ולאחרונה קולומביה הבריטית בקנדה, רק תורמים המוכנים להזדהות מורשים לתרום. זאת מתוך הבנה שכאשר הצאצאים יגיעו לגיל בגרות⁶, הם יוכלו לברר את זהות ההורה הביולוגי התורם או התורמת. כמו כן יוכלו לבחור אם ליצור קשר איתו או איתה, לבקש מידע אישי ורפואי, ו/או לבדוק אפשרות של יצירת קשר כלשהו, אשר אם שני הצדדים יחפצו בכך, עשוי לכלול פגישה פנים אל פנים. בנוסף, נקבעו מנגנונים על מנת להקל על קשר כזה בין צאצאי תורמים אנונימיים אשר תרמו לפני ביטול האנונימיות לבין תורמיהם (לדוגמא UK Donor Network Link⁷). במקביל, צאצאים יוכלו ליצור קשרים על פי רצון שני הצדדים עם אחאים (UK Donor Sibling Link⁸). למרות שהדבר רלוונטי בעיקר לצאצאים עצמם, ההולדה הנעזרת (assisted reproduction) נתפסת יותר ויותר כעניין משפחתי אשר נוגע לפחות לארבעה דורות: ההורים הביולוגיים (מקבלת התרומה והתורם) והוריהם ומשפחותיהם המורחבות, והצאצאים וילדיהם העתידיים.

5. Skoog Svanberg, A., Sydsjo, G., Ekholm Selling, K & Lampic, C. Attitudes towards Gamete Donation among Swedish Gynaecologists and Obstetricians. *Hum. Reprod.* 23 (4), 904-911 (2008).
- Braewaeyns, A., de Bruyn, J.K., Louwe, L.A. & Helmerholst, F.M. Anonymous or Identity-registered Sperm Donors? A Study of Dutch Recipients' Choices. *Hum. Reprod.* 20 (3), 820-824 (2005).
6. גיל הבגרות הוא בד"כ 18, אך יכול לנוע מ-16 (הולנד, סקוטלנד) ועד 19 (קנדה). במדינות מסוימות הוא עשוי לחפוף לגיל הנשואין.
7. <http://www.ukdonorlink.org.uk> (last accessed 21.10.2011).
8. <http://www/hfea.gov.uk/donor-sibling-link.html> (last accessed 21.10.2011).
- Roberts, MacKenna, UK Registry Will Allow Donor Children to Trace Biological Siblings. 528 *BioNews* (5 October, 2009).

ארצות מסוימות, וביניהן ישראל וארה"ב (בה לא קיימת מדיניות פדראלית) ממשיכות לפגור אחר המחויבות החדשה לטובתו של הילד וזכויותיו האזרחיות, בכך שהן מפגינות דרגות שונות של התנגדות לשינוי. הדבר מונע במידה רבה ע"י פעילות נמרצת מצד מספר בעלי עניין, ובראשם תעשיית הפריור והממסד הרפואי, אשר מגנים על האינטרסים הכלכליים שלהם.⁹

בישראל קיבלה דינמיקה זו ביטוי, במיוחד ב-1994, כאשר ועדת אלוני נסוגה במפתיע מהמלצות הביניים הפרוגרסיביות שלה מ-1992, אשר תמכו בזכותם של אנשים שנולדו מתרומת גמטות להכיר את הוריהם¹⁰. עד כה, הצד המושפע ביותר משינוי זה – הצאצאים – נשאר ללא ייצוג בחוזים ההכרחיים אך בעייתיים בין צד גימל, כדוגמת בנקי הזרע או מרפאות ההפריה החוץ גופית (IVF), ובין התורמים ומקבלות התרומה. כך הוא המצב למרות ביקורות משכנעות חוזרות ונשנות על אודות נוהג זה¹¹, ולמרות ההתעוררות הכלל-עולמית סביב גורלם של ילדים, מתבגרים ומבוגרים שנולדו כתוצאה מתרומת זרע או ביצית, וההכרה בזכויותיהם כבני אדם.

הטענה הנשמעת ביותר מפי מתנגדי השינוי במדיניות הבריאות, דהיינו, שביטול האנונימיות יביא בהכרח למחסור נרחב בתורמים¹², הוכחה מזה זמן

9. Haimes, Erica. Do Clinicians Benefit from Gamete Donor Anonymity? 8 (9) *Hum. Reprod.* 1518-1520 (1993).
Sylvester, *supra* note 1.

10. ועדת אלוני התכנסה ב-1992 על ידי שרי המשפטים והבריאות, כדי לבדוק סוגיות שונות בנוגע להפריה חוץ גופית. היא המליצה על גישה בלתי תלויה למידע בלתי מזהה על אודות התורם ולמידע מזהה המשוחרר ע"י התורם. לצורך תאור מעורר מחשבה של גלגוליהן של המלצות הוועדה ע"י אחד מחבריה, ראה הלפרין מרדכי, שימור מידע על אודות הורות ביולוגית, **אסיא** סה-סו עמ' 83-111 (1999).

מי-עמי נעמי, תרומות זרע בישראל, הוצג בוועדה לזכויות הילד בכנסת, ע"י מרכז המחקר והמידע של הכנסת. (2005). פורסם אח"כ גם ב**אסיא** עז-עז, עמ' 96-112 (2006), וב**ספר אסיא יג** עמ' 200-216 (2010).

עבודה זו, אשר כוללת תאור של האירועים הנ"ל, ממחישה עבור הקורא דובר האנגלית את האקלים והמסגרת הפרוצדוראלית אשר במסגרתם מתקבלות החלטות קריטיות. במיוחד, ראה הערות שוליים 24-27, 35, 6-1 ב-4-5, בנוגע ל"מחאות של הרבה נשים רווקות אשר דרשו מהרשויות שלא לפעול כך [ע"פ המלצות הוועדה], על מנת שלא לגרום למחסור בתרומות זרע אשר ימנע מהן את מימוש זכותן להורות" כנגד טובת הילד. בהקשר זה, ראה גם הע' 12 להלן.

11. Sylvester, Id.

Dennison, Michelle. Revealing Your Sources: The Case for Non-Anonymous Gamete Donation. *J. Law & Health.* 21 (1), 1-27 (2007).

Somerville, Margaret. Children's Human Rights and Assisted Human Reproduction. 535 *BioNews* (19 November, 2009).

12. ועדת הכנסת למעמד האשה, פרוטוקול 159, מיום 31.1.05: "הכוונה להסיר חסיין מתורמי זרע מסכנת תרומות עתידיות" (2005).

רב כשגויה¹³. יתרה מזאת, אפילו מבט חטוף בנתונים השנתיים של רשות ההפריה והאמבריוולוגיה בבריטניה (HFEA) מלמד שקיימת עלייה במספר התורמים החדשים, וזאת חרף ביטול אנונימיות התורמים באנגליה ב-2005¹⁴. בנוסף, כל הטענות בדבר מחסור בתורמים, שנצפו בכל המדינות לאחר שביטלו בהן את אנונימיות התורמים, חייבות להתחשב בעלייה בביקוש, כמו גם בהשפעה שיש לרגולציות הקיימות כנגד סחר ברקמות אנוש¹⁵ ובתשלום עבור תרומת גמטות¹⁶. בעוד התקשורת מדווחת שבריטניה קרובה להשגת

13. הלפרין הע' 10 לעיל;

Lalos, A. & Daniels, K. The Swedish Insemination Act and the Availability of Donors. 10 (7) *Hum. Reprod.*, 1871-1874 (1995).

הופיע סוג חדש של תורם: אלטרואיסטי, מבוגר יותר ומבוסס יותר כלכלית, יתכן נשוי. וראה: הלפרין מרדכי, שמירת מידע על הורות ביולוגית – הנסיגה מדו"ח הביניים של ועדת אלוני, **אסיא** סה-סו, עמ' 83-93 (1999); **ספר אסיא יא**, עמ' 312-332.

Lalos, A., Daniels, K., Gottlieb, C. & Lalos, O. Recruitment and Motivation of Semen Providers in Sweden. 18 (1) *Hum. Reprod.*, 212-16 (2003).

כמו כן, מחקר תאורי אשר התפרסם לאחרונה על אודות תורמי הזרע הסקנדינביים מראה שהם: חשים פחות לחוצים וסובלים פחות מחוסר בטחון, בישנות ונטייה להתעייפות לעומת קבוצת הביקורת. הם גם רואים עצמם כעצמאיים, בעלי יכולת לקחת אחריות, להתנהג באופן ממוקד-מטרה, בעלי תושיה ושלמים עם עצמם, לנהוג באופן המוכוון ע"י מטרות וערכים משמעותיים. בנוסף, הם מתארים עצמם כמקובלים ומעורים בחברה ובאנושות, ובעלי יכולת טובה לקבל את הזולת ולהזדהות איתו.

Sydsjo G., Lampic C., Brandstrom S., Gudmundsson J., Karlstrom P., Solensten N., Thurin-Kjellberg A., & Skoog Svanberg A. Who becomes a sperm donor: personality characteristics in a national sample of identifiable donors, *BJOG* (2011). [PubMed.] DOI: 10/1111/j.1471-0528.2011.03172x.

Kramer, W., Daniels, K., & Perez y Perez, M. Semen Donors who are Open to Contact with their Offspring. Research findings presented at the Annual Meeting of the American Society of Reproductive Medicine (ASRM), Denver, Colorado (October 25-27, 2010).

14. HFEA, <http://www.hfea.gov.uk> (last accessed 21.10.2011)

15. European Tissue Directive. Directive 2004/23/EC of the European Parliament and of the Council of 31 March 2004 on Setting Standard of Quality and Safety for the Donation, Procurement, Testing, Processing, Preservation, Storage and Distribution of Human Tissues and Cells. (2004).

בתוקף מה-7 לאפריל 2006, הנחיה זו קובעת שתשלום מעבר לפיצוי אינו קביל, כאשר האחריות לרגולציה של רמות הפיצוי מוטלת על המדינות החברות.

"Member States shall endeavor to ensure voluntary and unpaid donations of tissues and cells. Donors may receive compensation, which is strictly limited to making good the expenses and inconveniences related to the donation" (Article 12-1.) These prohibitions are meant to "safeguard public health and to prevent the transmission of infectious diseases by these cells and tissues." (see Article 251 of the Treaty cited at clause 2).

16. החלטת הפרלמנט האירופי על אודות סחר בתאי ביציות אנושיות, 10 מרץ, 2005,

שטרסבורג

(last accessed 16.7.2010) <http://europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP>

מספר היעד שלה של 500 תורמי זרע בשנה¹⁷, עדכן ה-HFEA לאחרונה בכל זאת את מדיניות החזר ההוצאות¹⁸ שלו למרות ההתנגדות מבית¹⁹.

יהא הטיעון אשר יהיה, מבחינה אתית, אין המחסור בתורמים מצדיק החרגה והפליה של קבוצת אנשים. לדוגמא, סילוסטר טען שהזכות להכיר את ההורים והזכות לחופש מידע קודמים לזכות ההולדה ולזכות לפרטיות²⁰. כיוון שניתן להוליד למרות ביטול אנונימיות התורמים, זכות זו לא אמורה לגרוע מזכותם של מי שנולדו כתוצאה מתרומה להכיר את הוריהם. כפי שניסחה זאת ברהיטות אישה שנולדה כתוצאה מתרומה:

"... אם התשוקה לקשר ביולוגי חזקה דיה כדי לגרום למבוגרים להעדיף הולדה בעזרת תורם על פני אימוץ, אזי לחשוב שהתשוקה לקשר ביולוגי לא תורגש באותה מידה על ידי אדם שנוצר מתרומה אינה אלא סטנדרט כפול אולטימטיבי. אני מאמינה שחשיבתנו על אודות סוגיה זו עוותה ע"י המודל הרפואי הרואה בעקרות בעיה אשר פתרונה הינו יצירת תינוק. אנשים חייבים להבין שהולדה באמצעות תורם אינה יוצרת "תינוק". היא יוצרת אדם אשר נאלץ לחיות כל חייו עם השלכותיהן של בחירות שנעשו ע"י המבוגרים המעורבים ביצירתו"²¹.

בנוגע לזכות לפרטיות, כיוון שתורמי זרע אינם "פציינטיים", אין הם מוגנים על ידי חיסיון רופא-חולה²², ויתכן שחווה הסודיות שלהם עם בנק

17. <http://www.thisislondon.co.uk/news/paying-donors-wont-end-egg-and-sperm-crisis-says-doctor-6454680.html> (last accessed 15.12.2011)
<http://dailymail.co.uk/femail/article-2018392/Wanted-Sperm-donor-little-fashion-sense-good-sense-humour.html> Luke Salkeld
 (25 July 2011) (last accessed 18.3.2012)

18. HFEA, *supra* note 14. "Moving away from the current system of out of pocket expenses and a loss of earnings allowance capped at 250 pounds, clinics will in the future be able to offer donors compensation which better reflects their expenses."
 כך, תורמי זרע יקבלו "סכום קבוע של 35 פאונד לביקור כולל הוצאות, כאשר תורמות ביצירת תקבלנה שבע מאות חמישים פאונד למחזור של תרומה כולל הוצאות." (תרגום שלי).

19. לדוגמא ע"י ה-

UK's Nuffield Council on BioEthics (last accessed 21.10.2011)
<http://www.nuffieldbioethics.org/publications>

20. Sylvester, *supra* note 1.

21. Hamilton, Rebecca. DSR Voices of Donor Conception: Moving Beyond Secrecy and Shame, at 50. Quoted in Advice, Stories and Thoughts from Donor Families at <http://www.donorsiblingregistry.com>

22. Johnson v. Superior Court (2000) 95 Cal. Rptr.2d 864, 872 (Ct. App. 2000), *rev. denied*, 2000 Cal. LEXIS 6741 (Cal. Aug. 23, 2000)
 See legal discussion of Johnson v. Superior Court (2000) by Sylvester, *supra* note 1. At 45-47.

הזרע לא יימצא מחייב משפטית כשיועמד למבחן. מגבלה נוספת של מה שמכונה אנונימיות התורם, התגלתה לנוכח ההתקדמות באבחון הגנטי כאשר הוא משולב עם מידע הנגיש לציבור.²³

מטרת עבודה זו היא לעודד ולקדם החלטות על בסיס ראיות ביחס למדיניות הבריאות בנושא תרומת תאי רבייה, על ידי בחינה מחודשת ומתוך תקווה להכללת החששות של הממסד הרפואי וקובעי המדיניות בנוגע לשינוי, הן בישראל והן בחו"ל. לשם כך, אסקור את מדיניות הבריאות שהותוותה על ידם בקשר לסטטיסטיקות מרכזיות (כמו למשל אלה המבוססות על HFEA), וכן בקשר לממצאים מחקריים הנוגעים לתרומת תאי רבייה (למשל מנקודת מבטם של צאצאים והוריהם הביולוגים, תורמים ומקבלי תרומה כאחד). אך בראש וראשונה, עבודה זו משקפת ניסיון לדבר בשם כל אותם ילדים, מתבגרים ומבוגרים צעירים ישראלים הגדלים כשבלבם תקווה מועטה לדעת אי פעם את זהות ההורה התורם או אפילו את זה של האחים.

ג. ישראל היום

אף שישראל ניצבת בחזית השינויים בתחומים מסוימים של רפואת הפרייה ובתחומים נלווים, כגון אפשרות אימוץ פתוח, מתן שירותים רפואיים הקשורים להזרעה מלאכותית מתורם דרך קופות החולים והנגשת שירותים אלו לרווקות ולזוגות לסביים, כמו גם הסדרת נושא הפונדקאות באופן חוקי – היא מתנגדת לשינוי הסטטוס קוו בנוגע לאנונימיות התורמים. הדבר בולט במיוחד בחוסר ההתייחסות והדאגה לטובתו של הילד אשר נולד כתוצאה מתרומת תאי רבייה. אלו באו לידי ביטוי ב-1994 בנסיגה מן ההמלצות המקוריות של ועדת אלוני שילדים אלו יכירו את הוריהם.²⁴ וכן התבטא הדבר בהעדר חקיקה שוויונית עד כה – דבר המודגש על ידי חוק תרומת הביציות שנחקק לאחרונה,²⁵ אשר מנציח אנונימיות. קיים, אם כן, כשל

23. Motluk, Allison. "Anonymous Sperm Donor Traced on Internet." 2524 New Scientist Magazine, (November 3, 2005).-

נער בן 15 איתר את אביו הגנטי באמצעות: כרומוזום ה-Y שלו (המועבר מאב לבנו), שרות בדיקת DNA וגנאלוגיה אונליין, והאינטרנט. לאור מגבלות אילו, הוצע שתורמים אנונימיים ישקלו שיחרור וולונטרי של מידע קריטי אשר צאצאיהם מבקשים (ראה *supra* note 42)

24. משרד המשפטים, הועדה לבחינת הנושא של הפרייה חוץ גופית (ועדת אלוני) – סיכום ביניים (דצמבר 1992). פורסם גם באסיא סה-סו עמ' 94-111 (1999); ובספר אסיא יג, עמ' 333-349 (2010).

25. חוק תרומת ביציות התש"ע-2010. סה"ח. חוק זה, עליו שקדו כעשר שנים, מתייחס לתרומת ביציות למטרות הולדה ומחקר, לסוגיות של אנונימיות וסודיות, ולגישה מבוקרת לרשומות מרכזיות. כמו כן, הוא מבחין בין תרומות ביציות העוברות הפרייה חוץ גופית ו"תרומות מתנדבות", מתייחס לפונדקאות ולתרומות זרע בהקשר של הפרייה חוץ גופית, ומתייחס לנשים (מקבלות

בהעמדת צרכיו וזכויותיו של הילד לפני אלה של המבוגר, מבלי שנעשה כל ניסיון לצפות את רצונותיו של צד גימל הבלתי מיוצג. ניתן רק לתהות מה טומנת בחובה חקיקה עתידית בדבר "חוק תרומות הזרע".

כפי שארע באימוץ סגור, ילדים אשר נולדו באמצעות טכנולוגיות פריון אינם מורשים – אף לא עם הגיעם לבגרות – לקבל כל מידע שהוא על אודות ההורה התורם – ובפרט אם הוא זכר. הרציונל לכך לא ברור. יחד עם זאת, בנסיבות מיוחדות (דתיות או חברתיות) אשר מקבלות אישור מטעם הוועדה למקרים חריגים (**חוק הביציות**, סעיף 22), תורמת ביצית יכולה לבחור את מקבלת התרומה, בתנאי שאין עדות לסחר בביציות (דרישה כללית) וכנראה גם לא ללחץ מצד המשפחה.

אם כן, ובהתאם לחריגה הנ"ל, אנשים אשר נולדו באמצעות טכנולוגית פריון הינם הקבוצה היחידה אשר מנועה על ידי הממסד הרפואי והמחוקק גם יחד, מלקבל גישה לשורשים הביוגנטיים והמשפחתיים שלהם. לעומת זאת, הסכמי פונדקאות, שבהם סוגיית פריון הגבר בד"כ אינה קיימת, פועלים כמו אימוץ פתוח, בכך שהילד זוכה לדעת בסופו של דבר את זהות ההורים הביולוגיים (**חוק הפונדקאות**)²⁶ כאשר הסטטוס החוקי של הילד ברור וקיימת חלוקת אחריות-תפקידים בין המבוגרים המעורבים בדבר.

ממשלות ישראל השונות לא הגנו על טובת הילד וזכויותיו – זכויות אשר תוארו באמנת האו"ם מ-1989 בדבר זכויות הילד (CRC) (בתוקף מ-1991) אשר ישראל חתמה ואישרה, ובמידת מה, גם קיימה²⁷. סעיף 7.1 תומך "... ככל שניתן, בזכותו/ה של הילד/ה להכיר ולהיות מטופל/ת על ידי הוריו או הוריה. סעיף 8.1 קובע כי: "מדינות חברות מתחייבות לכבד את זכות הילד/ה לשמר את זהותו או זהותה, כולל לאום, שם וקשרי משפחה כמוכרים בחוק ללא התערבות חוקית" (דגש של המחברת). לא ברור עד כמה הסמכויות הקומפטנטיות בישראל קבעו האם תקנות בתחום ההולדה והפריון אשר נקבעו

התרומה) המיועדות, לתורמים נשואים, ולתורמים ולמקבלות תרומה אשר אינם בני/ות אותה הדת – ומציין מתי מקרים מיוחדים אלו מתקיימים.

26. חוק ההסכמים לנשיאת עוברים, סה"ח 1577 עמ' 176, מדינת ישראל (1996).

27. United Nations. *Convention on the Rights of the Child*. United Nations: Geneva (1989).

Ministry of Justice. *The Public Committee on Children and the Law Presentation by Judge S. Rotlevy, Capetown, South Africa* (2005).

United Nations. *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)*. United Nations: Geneva, (5-22 July, 2005).

ע"י משרד המשפטים²⁸ ומשרד הבריאות²⁹ הן עקביות ועומדות בהתחייבויותיה של ישראל במסגרת החוק הבינלאומי. הדבר כולל את משרדו של היועץ המשפטי לממשלה וכן את משרדו של מבקר המדינה. ניתן לטעון שתקנות אלו מהוות "התערבות חוקית" הפוגעת בזכותם של הצאצאים לשמר את זהותם וליצור קשרי משפחה עם ההורה התורם ו/או עם האחאים.

אוכלוסיית הילדים שנולדו מתרומות נתונה בסיכון לגילוי עריות בשגגה ולאסונות גנטיים³⁰, כמו גם לאבחון מוטעה ביחס למחלה או למתן טיפול רפואי לא ספציפי או באיחור, עקב חוסר זמינות מידע רפואי-גנטי על אודות התורם³¹. יתרה מכך, אוכלוסייה זו פגיעה בפני חרדה קיומית עקב חסמים משפטיים בפני התנהגות נורמטיבית של התקשרות³², וכן בפני סוגיות התפתחותיות נלוות של יצירת זהות³³. ניתן היה למנוע את הסיכונים לגילוי עריות בעקבות קשרי דם, וכן את אלו הנובעים מהעדר היסטוריה משפחתית תקפה של התורם או התורמת מבלי להסיר את האנונימיות, על ידי הנפקת קוד תורם או תורמת בלתי מזהה ואספקת מידע רפואי עדכני ללא פרטים מזהים. מתן קודים אלו ללא התניה או סייג לתורמים ולמקבלי התרומה הישראלים כאחד יכול להוות "תיקון" חלקי לאי כיבוד זכויותיהם של הצאצאים – הוא יכול לאפשר חיפוש של האנשים שנולדו באמצעות תורם עבור אחיהם, וכן עבור תורמים שעד כה היו אנונימיים אך מוכנים

28. תקנות פקודת בריאות העם: בנק הזרע. סה"ח, ירושלים (1979).

תקנות פקודת בריאות העם: הפרייה חוץ גופית, סה"ח ירושלים (1987).

תיקון לתקנות פקודת בריאות העם: הפרייה חוץ גופית, סה"ח ירושלים (1999). ראה הערה 25 לעיל.

29. משרד הבריאות, חוזר מנכ"ל 20/07 על ניהול בנקי זרע וביצוע הזרעות מלאכותיות מתורם (2007). ניתן להורדה באתר משרד הבריאות www.moh.health.gov.il על ידי פניה לאתר משנה של חוזרי המנכ"ל.

30. הלפרין, לעיל הע' 10.

31. Shidlo, Ruth. Joseph and His Brothers Revisted: The Rights of Children Conceived with Donor Insemination and Sperm Bank Policy in Israel. Paper submitted to the National Council for the Child, Israel (28 October, 2010) and The Ministry of Health, Legal Department, Israel (26 November, 2010).

32. Bowlby, John. Attachment. Basic Books: New York (1969).

33. Breakwell, G.M. Coping with Threatened Identities. Menthuen: London (1986). Breakwell, G.M. Identity processes and social changes. In: Breakwell, G.M. & Lyons, E. (Eds.): Changing European Identities: Social Psychological Analyses of Social Change. Butterworth-Heinemann: Oxford (1996).

Turner, Amanda J. & Coyle, Adrian. What does it mean to be a Donor Offspring? The Identity Experiences of Adults Conceived by Donor Insemination and the Implications for Counseling and Therapy. 15 (9) *Hum. Reprod.* 2041-2051 (2000).

עתה להזדהות בפני צאצאיהם, לדוגמא באמצעות ה- Donor Sibling Registry (DSR)³⁴ הכלל-עולמי.

החששות הספציפיים של רבים מהמעורבים בתעשיית טיפולי הפריזון הישראלית, שמא תבוטל האנונימיות, הם משולשים, כשהחשש הבולט ביותר הוא שמחסור ממושך בתורמי זרע ישפיע על פעילויותיהם השונות, לרבות שיווק ומחקר. פחד לא רציונאלי זה, שכאשר תוצא האנונימיות אל מחוץ לחוק, מחסור בתורמים שיהיו מוכנים להזדהות יוביל לסגירת בנקי הזרע הישראליים – משודר פעם אחר פעם לצרכני ההזרעה המלאכותית מתורם וטכנולוגיות הפריזון. יש מקבלות תרומות אשר עקב רצונן העז להוליד, חברו לתעשייה והתנגדו לשינוי על בסיס זה³⁵. נוסף על כך, חשש לא מבוסס זה, הועבר באמצעות התקשורת וחלחל בקרב חברי כנסת וקובעי מדיניות נוספים.

כך, למרות שהכוונה הייתה אולי להבטיח את יכולתם של הממסד הרפואי ותעשיית הפריזון לסייע לנשים ולזוגות לא פוריים להקים משפחות, נוצרו ואף הונצחו דילמות אנושיות נלוות. שני חששות נוספים נובעים מן החשש הראשון: הדאגה שמא בהעדר מספיק תורמי זרע צעירים, יתכן ויצטרכו להיעזר בתורמים בגיל העמידה (לדוגמא מעל גיל 40-45). דבר זה עלול במקרים מסוימים לסכן הן את בריאותן של מקבלות התרומה והן של הצאצאים – למרות שלאור הוזלת הבדיקות הגנטיות, זה לא אמור להיות בעיה. זה אף נראה עדיף על פני הסכנות הנלוות להפריה חוץ גופית והווריאנטים שלה, כגון סינדרום גריית יתר שחלתית, המהווה סיכון איאטרוגני כאשר מגרים את השחלות יתר על המידה במסגרת טכנולוגיות פריזון, וטיפול פוריות אחרים. אילו היו נשענים יותר על הזרעה מלאכותית מתורם במקום על הפריה חוץ גופית (IVF), פחות נשים נשואות היו נתונות בסיכון³⁶. שלישית ובמידה פחותה יותר, נראה כי קיימת הסתייגות של מרבית מנהלי בנקי הזרע הציבוריים (כמו אלה הממוקמים בבתי חולים

34. Kramer, Wendy & Kramer, Ryan. Donor Sibling Registry (2000).

<http://www.donorsiblingregistry.com>

זהו מנוע חיפוש חובק עולם שבסיסו בארה"ב, אשר הוקם ע"מ לחנך, לתמוך ולחבר בין משפחות תורמים. בנוסף למנויים, פוקדים את האתר כעשרת אלפים מבקרים בממוצע בחודש.

Shidlo, supra note 31.

Shidlo, Ruth. Of Family and Finance: Citizens Without Rights and HFEA Remuneration. BioNews, 637 (Dec 12, 2011)

http://www.bionews.org.uk/page_115282.asp

35. הועדה למעמד האישה בכנסת, הע' 12 לעיל.

36. Birenbaum-Carmeli, Daphna. The Politics of 'The Natural Family' in Israel: State Policy and Kinship Ideologies. 68 (7) Soc. Sci. Med., 1018-1024 (2009).

ממשלתיים ואוניברסיטאיים) מלהישען על ייבוא זרע מחו"ל (מסיבות שלרוב לא נומקו). בניגוד לכך, ולמרות קשיים לוגיסטיים משמעותיים בהובלה (אם כי לא מדוברים דיים), אפיק זה הפך להיות מקור לא מבוטל עבור שני בנקי הזרע הפרטיים הקיימים בישראל, סופר ספרם וסירובנק ישראל³⁷. מסיבות שונות, הזרע יותר יקר כאשר הוא מיובא, ולכן הוא פחות נגיש. סופר ספרם מייבא זרע מספרד, שם התורמים נשארים לנוחיותם עלומי שם, אם כי לאחרונה החל לייבא מבנק הזרע האירופי (דנמרק). הדבר מאפשר לו למכור זרע מתורמי חו"ל המוכנים לחשוף את זהותם. זוהי אופציה חדשה בישראל, אשר יזם לראשונה סירובנק ישראל, עם קשריו הדניים, וממש לאחרונה גם האמריקאיים. חרף זאת, מנהל סופר ספרם מתנגד להסרת אנונימיות התורמים בישראל, "שמא נכרות את הענף עליו אנו יושבים"³⁸. בשנה האחרונה ראינו גם שנעשה שימוש בעוברים מוקפאים: סירובנק ישראל משווק תרומת ביציות פתוחה ואנונימית כאחת (מאוקראינה ודרום אפריקה, בהתאמה) ומספק את הזרע לשימוש בהפריה חוץ גופית.

כאן המקום להזכיר שני חששות המקננים בלב תורמים רבים. החשש הראשון, שניתן יהיה לתבוע מהם תשלום עבור הילדים, מעין דמי מזונות. ניתן לתת לכך מענה על ידי חקיקה הולמת אשר תנתק את התורמים ממחויבויות משפטיות וכן מזכויות בקשר לצאצאים, כפי שהדבר נעשה במדינות רבות בעולם³⁹. כאשר זה קורה, אין הם זקוקים לגלימת האנונימיות על מנת להגן עליהם. החשש השני, שמא הצאצאים יופיעו פתאום על סף דלתם, אינו נתמך מחקרת. צאצאים המעוניינים בכך בוחרים בדרכים אחרות, בדרך כלל לא ישירות, על מנת ליצור קשר עם ההורה הביולוגי – התורם או התורמת⁴⁰. יחד עם זאת, על התורמים האנונימיים להיות מודעים לכך שלפרטיות שלהם

37. Super Sperm at www.superm.co.il; CyroBank Israel at www.cyrobank.co.il (last assessed 16.5.2012).

38. בתוך: אברמוביץ לי (מפיקה). דברים שלא ידעת על תורמי זרע: כמה קשה להתקבל ומדוע. הטלוויזיה הישראלית, הערוץ השני, חדשות סוף השבוע, 15 לאוקטובר 2011, באתר: <http://www.mako.co.il/news-channel2>

39. Sylvester, *supra* note 1. ראה בכלליות,

The Uniform Parentage Act,

אשר התקבל בארה"ב ב-1973, קבע שהזרעה הינה חוקית וכי התורם אינו האב החוקי. *Uniform Parentage Act* 201, 204 (amended 2002), 9B U.L.A. 11, 13 (2001) בישראל, כאשר הבעל של מקבלת התרומה נותן מלכתחילה את הסכמתו בכתב להזרעה, הוא הופך להיות האב החוקי. נדרשת חקיקה אשר תגן על תורם הזרע בנוגע לתשלום דמי מזונות לילדים אשר נולדו לאימהות יחידניות מרצון וכן לזוגות לסביים. ראה, Mei-Ami, *supra* note 10 at 5, לצורך דיון הלכתי.

40. Scheib, Joanna E., Riordan, M. & Rubin, S. Adolescents with Open-identity Sperm Donors: Reports from 12-17 Year Olds. 20 (1) *Hum. Reprod.* 239-252 (2005).

יש מגבלות, וכי ניתן להתחקות אחריהם⁴¹. נטען שביטול האנונימיות הוא לטובתם, משום שיוכלו להתכונן לאפשרות שכזו⁴². בדומה לאימוץ פתוח, לא כל הצאצאים יוצרים קשר עם התורמים. יתרה מכך, לא כל ההורים מספרים לילדיהם על אודות נסיבות יצירתם – אפילו במדינות בהן כבר בוטלה האנונימיות והוצאה אל מחוץ לחוק⁴³. תופעה זו מיוחסת באופן חלקי לעמדות הרווחות בקרב חלק מרופאי הנשים והילודה לגבי תרומת גמטות, ועל השפעתם על החלטות הוריות⁴⁴. יהא אשר יהא, אם לא קיימת ציפייה לאנונימיות, אין הפרה של הזכות לפרטיות⁴⁵.

גורם חשוב אשר תרם לקלות בה משרד הבריאות הצליח לשמר תקנות מפלות זמן כה רב מבלי לעורר זעקה ציבורית, הינו, שבדומה לאי-הנראות של תורמי הגמטות ובמיוחד של תורמי הזרע, אשר אינם נראים ואינם נשמעים, קולותיהם של האנשים שנולדו כתוצאה מתרומה, נעדרים מהדיון הציבורי: כמו לא היו קיימים. לא רק שהתעלמו מסטטיסטיקות על אודות התורמים וממצאים מחקרניים זמינים אשר היו עשויים להפיג חששות אלו⁴⁶, אלא שלמיטב ידיעתי לא נעשה כל ניסיון להזמין צאצאים (או מקבלות תרומה או תורמים) לבטא את רגשותיהם ודעותיהם בשימועים ציבוריים-מקצועיים. זאת כדי שקובעי המדיניות יוכלו לשמוע ישירות את דברי הצאצאים על אודות מצבם הקיומי הייחודי להם. ניתן היה מן הסתם לתעד עדויות אלה מאחורי דלתיים סגורות לפי הצורך. מחדל זה כולל בתוכו ככל הנראה את הדיונים בועדות "הציבוריות" אשר יזם משרד הבריאות בשנה האחרונה⁴⁷, דהיינו ועדת מור יוסף, וזאת למרות שרבים מהצאצאים מבוגרים דיים בכדי להשמיע את קולותיהם. הוועדה הייתה יכולה גם לזמן הורים אשר, בהתבסס על חוויותיהם עם צאצאיהם, מצדדים ברפורמה במדיניות, והייתה יכולה לעודד

41. Motluk, *supra* note 23.

42. Kramer & Kramer, *supra* note 34, at Letter to Donors.

Sylvester, *supra* note 1, at 51.

ASRM: Ethics Committee Report, Informing Offspring of their Conception by Gamete Donation. 81 (3) *Fertil. Steril.*, 527-531 (2004) at 529.

ASRM: Ethics Committee Report, Interests, Obligations, and Rights of the Donor in Gamete Donation, 91 (1) *Fertil. Steril.*, 22-27 (2009) at 22.

43. Gottlieb, C., Lalos, O., & Lindblad, F. Disclosure of Donor Insemination to the Child: The Impact of Swedish Legislation on Couples Attitudes. 15 (9) *Hum. Reprod.* 2052-6, DOI: 10.1093/humrep/15.9.2052/[PubMed.] (2000)

44. Skoog Svanberg, A., Sydsjo, G., Ekholm Selling, K & Lampic, C. Attitudes Towards Gamete Donation among Swedish Gynaecologists and Obstetricians. 23 (4) *Hum. Reprod.* 904-911 (2008).

45. Sylvester, *supra* note 1, at 51.

46. Halperin, *supra* note 10

47. www.health.gov.il (last accessed, 21.10.2011).

תורמי גמטות בעבר כבהווה להציג את דעותיהם, שהן לרוב נסתרות מן הציבור עקב תרבות הסודיות והבושה הקיימת בחברה הישראלית. לעת עתה, גם אם התורם רוצה או מוכן לכך, אין הוא או היא יכולים להיחשף (אם בזמן התרומה או באופן רטרואספקטיבי, לאור הדעות המשתנות במהלך החיים). עובדי משרד הבריאות בחרו מה שהם רואים כפניות "מייצגות" אשר ישמעו מאחורי דלתים סגורות, וטרם פרסמו את כל הפניות לוועדת מור יוסף, כמקובל באופן שגרתי במדינות אחרות, לדוגמא קנדה. ניתן רק לקוות שמתוך מאות הפניות, קולותיהם החסרים של הילדים נשמעו, בין באופן ישיר או דרך אנשי מקצוע והורים אחראים, אשר יתמקדו בזכויות האזרחיות כמו שוויון בפני החוק, וכבוד האדם.

למרות התנועה העולמית לקראת "פתיחות וקבלה"⁴⁸, הולדה נעזרת בטכנולוגיות פריזן בישראל ממשיכה להיות אפופה בסודיות, בושה, חוסר יושר והונאה⁴⁹. באווירה זו ובתחושה של חוסר התועלת בחיפוש אחר קשרי תורמים ללא הקודים של התורמים, ישנם הורים, אשר בציפייה לסקרנות הטבעית של ילדיהם, בוחרים שלא לחלוק את נסיבות ההולדה עם ילדיהם. זאת על מנת לחסוך מהם את התסכול, המצוקה והכעס הצפויים עקב כך שנבצר מהם להכיר או ליצור קשר עם אחאיהם ועם התורם/מת. לא אחת משלמות משפחות מחיר רגשי כבד בשל הסתרת שלדים כאלה בארון, החלטה אשר עלולה לחבל באמון, ולהוביל לתחושת בגידה כאשר בסופו של דבר יצא המרצע מן השק⁵⁰.

מדיניות זו של "הפרד ומשול" אחראית במידה רבה להעדר תמיכה נראית לעין בצאצאי תורמים ובתורמים בישראל. חרף הסודיות והבושה הנלווית – במקום גאווה מעצם העזרה לזולת, אשר עדיין אופפת את מרבית תורמי הגמטות הישראליים ואת תהליך התרומה עצמו⁵¹, הדבר משתנה באיטיות ככל שצאצאי התורמים מתחקים אחר שורשיהם למרות המכשולים הנקרים בדרכם⁵², וככל שהסוגיות הרלוונטיות השונות מועלות יותר ויותר

48. Daniels, *supra* note 3

49. Landau, *supra* note 2

50. See Daniels, K., Grace, V.M. & Gillett, W.R. Factors associated with Parents' Decisions to Tell their Adult Offspring about the Offspring's Donor Conception. 0 (0) *Hum. Reprod.* 1-8 (Advance Access published July 28, 2011) in this regard.

51. אברמוביץ, הע' 38 לעיל.

52. ילדי בנק הזרע, ערוץ 2, סיפור 2863 <http://www.views.co.il> (2010)

<http://www.gene-related.co.il> (last accessed July 15, 2011). מעל 400 איש נרשמו עד כה. קיימים לפחות שלושה סיפורי הצלחה.

על סדר היום ונידונות בציבור. במקביל, גורמים אינטרסנטיים מאורגנים, בעלי אמצעים רבים ממשיכים ליידע ולתמוך באופן פעיל במדיניות ציבורית אשר עוטפת את התורמים במעטפת בלתי נראית, לכאורה, ללא מודעות לכך שאנונימיות התורמים מנציחה הפליה, וכי צאצאים אלו גדלים לתוך מציאות ייחודית אשר אינה מנת חלקם של אחרים.⁵³

מציאות יוצאת דופן זו מוכחשת על ידי מרבית החברה והיא עלולה להביא את הצאצאים לידי תחושה של חוסר אמפתיה מצד הזולת, כמו ההתנערות מתחושת חוסר ההמשכיות הנחוות על ידי הצאצאים ומהחשיבות עבורם להכרת שושלת היוחסין שלהם⁵⁴ וליכולתם לצייר את שני צדי האילן המשפחתי. הכחשה זו עלולה להדגיש את תחושת הבידוד החברתי מחוץ לחיק משפחה, ולהוביל לרגשות קשים של נטישה ובגידה מצד הממסד הרפואי והחברה כאחת.⁵⁵

יתר על כן, בדומה לילדים מאומצים אשר גישתם לביולוגיה חסומה עקב כך שאינם מכירים את הוריהם, חוסר השקיפות עלול לעורר סוגיות משמעותיות של זהות ככל שהאנשים שנולדו כתוצאה מתרומה נאבקים עם השאלה מהיכן באו. למרות ששאלות הזהות לא חייבות להגיע למימדים קליניים, הן עלולות להטיל צל על התפתחות האדם שנולד באמצעות תרומה ומשפחתו הגרעינית ו/או העתידית.⁵⁶

53. "קשה לי להסביר את רגשותיי לאנשים הלוקחים כמובן מאליו את שורשיהם. אדם מאומץ תאר פעם את התחושה של מה שמכונה כיום "בלבול גניאולוגי" (genealogical bewilderment) כמו להצטרך לנהוג במהלך החיים ללא מפת דרכים. זהו תאור מוצלח של מצבי. אנשים אשר מכירים את שני הוריהם מתקשים לקלוט את המימדים העצומים של מה שאני מפסיד. מידע על סוג האנשים שהם, ואילו דברים הם מסוגלים לעשות, יוצר קו השוואה (baseline) שאינך קולט שהוא מרגיע אלא אם אתה חי בלי זה." (הדגש והתרגום הוא שלי). Hamilton, *supra* note 21, at 44.

54. Mahlstedt, P. et al. The Views of Adult Offspring of Sperm Donation: Essential Feedback for the Development of Ethical Guidelines Within the Practice of Assisted Reproductive Technology in the United States. 93 (7) *Fertil. Steril.* (2010).

55. Turner & Coyle, *supra* note 33.

56. במילים של אדם שנוצר כתוצאה מתרומה: "אני התוצר של תרומת זרע. תמיד ידעתי שחלק מתכונות האופי המגדירות אותי אינו קיים באף קרוב משפחה. כגבר בסיטואציה זו, חיי היו וממשיכים להיות קשים. מעולם לא יכולתי להתחבר להוריי שלי, עובדה אשר הקשתה מאד על יכולתי להבין את עצמי. מעולם לא ממש רציתי להכיר את אבי הביולוגי ברמה האישית, אלא רק דברים רבים אודותיו, כולל תכונות אופי, היסטוריות רפואיות רלוונטיות, ותעסוקה. לסיכום, הייתי רוצה לדעת מה ממני הוא אני עצמי, מה ממני הוא אימי ומה – האב שמעולם לא הכרתי." JB, Donor-conceived DSR 6/07 (my italics, Id.).

ו- "הייתי חייב לדעת של מי הפנים אליהם הבטתי בראי. הייתי חייב לדעת מי אני וכיצד נהייתי. זה היה דחף מאד ראשוני אשר לא הרפה ממני והניע את החיפוש – לא

ההפליה הטבועה בתקנות הקיימות מוכפלת ומשולשת ע"י אותם מנהלי בנקי זרע אשר מחליטים שלא למסור את קוד התורם לתורמים, למקבלות התרומה, ולצאצאים. זאת על מנת לחסום את החיפוש אחר קשרי תורם אשר שני הצדדים מעוניינים בהם. בדרך זו, ניתן להסתיר מן הציבור את המספר המדויק של הילדים שנולדו בעזרת תורם או תורמת ספציפיים, ולהגן על עצמם מפני תביעות פוטנציאליות במידה והדברים ישתבשו.

ד. הנחיות אתיות ומאגרי מידע

בארה"ב קיימות הנחיות אתיות בנוגע לצאצאים ותורמים, אשר נוסחו ע"י ועדת האתיקה של החברה האמריקאית של רפואת הפרייון (ASRM)⁵⁷ בניסיון למלא את הואקום הפדראלי. יתרה מזאת, מקבלות תרומה ותורמים מקבלים באופן רוטיני (אך לא תמיד) את הקוד הבלתי מזהה של התורם. חוסר הוודאות באשר לזמינות התורמים, יחד עם ההסתייגויות בנוגע להשלכות האפשריות הבלתי צפויות מראש, הובילו לפורמולציה של ה-ASRM על פיה המגע בין תורמים וצאצאים הינו "מומלץ מאד אך לא מחוייב"⁵⁸. כיום, משפחות תורמים המעוניינות בכך יכולות לחפש וליצור קשר זו עם זו באמצעות מנועי חיפוש כמו ה-DSR⁵⁹, אשר מאז שנת 2000 הפכו למציאות בלתי ניתנת לערעור. עד כה, מעל 9,150 איש מצאו זה את זה דרך ה-DSR. הקו-מייסדת ומנהלת, ונדי קרמר, הזמינה באדיבותה משפחות ישראליות להירשם על מנת שיוכלו לערוך חיפוש וליצור קשר עם קרובי התורם שלהם⁶⁰. בעוד ש-70 משפחות ישראליות אשר השתמשו בזרע שנקנה בחו"ל כבר נרשמו⁶¹, רוב המשפחות טרם עשו זאת משום שאין ברשותם קוד התורם או התורמת. באופן פרדוקסאלי, אילו מספיק משפחות היו נרשמות, היו יכולים להיווצר ביניהם קשרים (גם ללא קוד התורם). אחרים פנו למנוע חיפוש מקומי המתמקד בחיפוש אחאים⁶².

בעשור האחרון, אנשים אשר נולדו כתוצאה מתרומה והגיעו לבגרות החלו להשמיע את קולם בתקשורת וברשתות החברתיות יותר ויותר. יצירת ה-DSR והפופולאריות הגוברת והולכת שלו כפלטפורמה עולמית להשמעת קולותיהם של צאצאים, תורמים, ומקבלות תרומת גמטות, כמו גם האתר

ניתן היה להמלט מכך או להתכחש [לצורך]. "Turner & Coyle, *supra* note 33, at 2046.

57. ASRM, 2004 and 2009, *supra* note 42.

58. *Id.*, (2009) at 26.

59. See DSR website, *supra* note 34.

60. Shidlo, *supra* note 31.

61. Kramer, personal communication (2011).

62. ראה מנוע חיפוש מקומי, *supra* note 52.

הידידותי של ה-HFEA הבריטי, רשת ה-DCN הבריטית, ארגונים עממיים (grassroots) באוסטרליה, גרמניה, ניו זילנד, ולאחרונה ישראל⁶³, הפיצו באופן קולקטיבי את הבשורה שצאצאי תורמים הם כאן על מנת להישאר על המפה, ושיש לכבד את זכויותיהם כבני אדם. פעילי זכויות אדם וחוקרי חוויות הצאצאים והוריהם הפכו להיות חלק בלתי נפרד מהמפגשים הרב-תחומיים הבינלאומיים של ART, ובכללם אלו של החברה האירופאית להולדה ואמבריוולוגיה (ESHRE) ו-ASRM.

התפתחות חשובה זו עתידה להתרחש בארץ, והיא הייתה יכולה להוסיף מימד חשוב לשימועים הציבוריים-מקצועיים אשר נועדו לבשר שינויים רגולטוריים. כתבי עת בינלאומיים בעלי מוניטין מלאים במאמרים המצדדים בביטול האנונימיות של התורמים⁶⁴. קיים מאגר ידע הולך וגדל, מבוסס מחקרית, לרבות מחקר פרוספקטיבי לאורך זמן (עם מבט לעתיד) בנוגע לחוויות של צאצאים ותורמים (אנונימיים וגלויים). כמו כן קיים מעקב לאורך זמן של הורים, ובכללם זוגות הטרנסקסואליים אשר בוחרים לספר לילדיהם כיצד נולדו⁶⁵.

63. Human Fertilisation and Embryology Authority at www.hfea.gov.uk (last accessed 21.10.2011)
 Israeli Donor Families: (last accessed 18.12.2011). ב: <http://www.israelidonorfamilies.org>
64. Daniels, Ken. Anonymity and Openness and the Recruitment of Gamete Donors, Part I: Semen Donors, *Hum. Fertil.* 10 (3), 151-8 (2007a)
 Daniels, Ken. Anonymity and Openness and the Recruitment of Gamete Donors, Part II: Oocyte Donors, *Hum. Fertil.* 10 (4), 223-31 (2007b)
 Mahlstedt et al., *supra* note 54.
 Jadv, V., Freeman, T., Kramer, W., & Golombok, S. The Experiences of Adolescents and Adults Conceived by Sperm Donation: Comparisons by Age of Disclosure and Family Type. *Hum. Reprod.* 34 (9), 1909-1919 (2009).
 Jadv et al. Experiences of Offspring Searching for and Contacting their Donor Siblings and Donor. *Reprod. BioMed. Online* 20, 523-532 (2010).
65. Lycett et al., *supra* note 4.
 Scheib, Joanna E. Experiences of Youth and Sperm Donors in an Open-identity Program. Pre-congress course. Psychology/Counselling; Nursing. European Society for Human Reproduction and Embryology; June 27, Berlin, 22-25 (2004).
 Scheib, J.E., Riordan, M. & Rubin, S. Choosing Identity-Release Sperm Donors: The Parents' Perspective 13-18 years later. 18 (5) *Hum. Reprod.* 1115-27 (2003).
 Scheib et al., *supra* note 40
 Daniels et al., *supra* note 50.

ה. ממצאי מחקר עיקריים על המעורבים בתרומות גמטות

באופן היסטורי, קשה לחקור אוכלוסיה שקשה להגיע אליה, למרות שעקב הנראות הגדלה והולכת של אלו אשר נולדו כתוצאה מתרומה, כמו גם של האימהות שילדו אותם, וכן של התורמים, חלה בשנים האחרונות התקדמות בתחום זה. למרות שעקב שיקולי מקום לא ניתן יהיה לסקור בפרוטרוט ממצאים מחקרניים אינדיווידואליים, באופן כוללני, עבודות אלו מראות ש:

1. הצאצאים רוצים את החופש לבחור אם ייצרו בבוא העת קשר עם התורמ/ת/ו או עם אחיהם⁶⁶.
2. הסיבות בעטיין הצאצאים חפצים להכיר את הוריהם הביולוגים כוללות פתרון שאלות של זהות, גנטיקה ובריאות. השאלות סובבות סביב שלוש סוגיות עיקריות אלה: "איך התורם כאדם? כיצד נראה התורם? האם הוא כמוני?" כמו כן, הצאצאים אינם רוצים לחשוש מתקלות כמו גילוי עריות בשגגה ותאונות גנטיות. מרביתם אינם רואים בתורם דמות הורית, ואף אינם מחפשים עזרה כלכלית⁶⁷. הצאצאים שנולדו לזוגות הטרוסקסואלים סקרנים בה במידה על אודות התורם והאחאים שלהם ממש כמו הצאצאים של זוגות לסביים או אימהות יחידיניות⁶⁸.
3. התורמים הינם סקרניים לא פחות, ואכפת להם מצאצאיהם. רבים מוכנים לשתף במידע, במיוחד כאשר לא נלוות לכך התחייבויות כלכליות/משפטיות⁶⁹.
4. תורמים אנונימיים שולטים במידת המידע שהם חושפים מרצון. במהלך חייהם, ההתייחסות וסדרי העדיפויות של התורמים נוטים להשתנות, כאשר חלקם בוחרים "לצאת מן הארון". קשר באמצעות ה-DSR אינו מוביל בהכרח למפגשים ממשיים, אך כאשר הם מתרחשים, הם מתגלים כמשמעותיים עבור המעורבים בכך⁷⁰. הרבה שותפים, בני זוג ואף ילדים של

66. Mahlstedt et al., *supra* note 54.

Jadva et al., *supra* note 64 (2009, 2010)

67. Scheib, *supra* note 65; Scheib et al., *supra* note 65.

68. Jadva et al., *supra* note 64 (2010).

69. Thorn, Petra, Katzorke, T & Daniels, K. Semen Donors in Germany: A Study Exploring Motivations and Attitudes. 0 (0) *Hum. Reprod.* (Advance Access), published online on July 24, 2008.

70. Freeman, T., Jadva, V., Kramer, W. & Golombok, S. Gamete Donation: Parents' Experiences of Searching for their Child's Donor Siblings and Donor. 24 (3) *Hum. Reprod.* 505-516 (2009).

Jadva et al., *Id.*

Kramer et al., *supra* note 34.

תורמים אשר היו בעבר אנונימיים, שינו את דעתם והפכו לסקרניים ומוכנים לקשר עם הצאצאים.

5. בדיעבד, מרבית התורמים ה"פתוחים" שחשפו את זהותם לא התחרטו לגבי החלטותיהם.⁷¹

6. הורים עלולים להמעיט במשמעות חיפוש הקרובים הגנטיים עבור ילדיהם, והם עלולים לשגות ביחס למועד שבו ילדם יחליט שהדבר יתרחש.⁷²

7. הורים אשר בוחרים שלא לחשוף את נסיבות ההולדה בפני ילדיהם עלולים להתחרט על כך.⁷³ ככל שהילד גדול יותר, נעשה קשה יותר לספר, משום שעולות סוגיות של אמוץ.⁷⁴ הדבר הביא לידי המלצה שהורים יהיו כנים ויספרו לילדיהם מוקדם יחסית.

ו. מסקנה וסיכום

לאור הסקרנות הטבעית של אנשים שנולדו כתוצאה מתרומה וזכותם הבסיסית להכיר את הוריהם ואחאיהם, ובכך לחזק את תחושת הזהות וההמשכיות הגניאלוגית, יש לעשות מאמץ משולב לכלול את קולותיהם החסרים של הצאצאים הישראלים ומשפחותיהם בדיון הציבורי-מקצועי אשר קודם לשינוי חקיקתי.⁷⁵ בסופו של דבר, הם הם הצד המושפע ביותר מהולדה נעזרת בטכנולוגית פריזון. מכיוון שהמדיניות הקיימת נבחנת עתה, התזמון הינו חשוב מאוד. כמו כן, נראה גם כי הקצאת משאבים לחקר מעמיק של החוויות הייחודיות של הצאצאים הישראלים של התורמים (לדוגמה באמצעות יעוץ, פסיכותרפיה ומחקר) חשובה גם היא.

71. Scheib, *supra* note 65.

72. ראה Scheib et al. *supra* note 65; (2003).

וגם Scheib et al., *supra* note 40 at 250 (2005).

במחקר זה, כ-64% מההורים היחידניים ציפו שילדיהם יבקשו שחרור-זהות [של התורם] בסביבות גיל 18, בעוד שלמעשה כ-91% מילדיהם תכננו לעשות זאת. ואילו כ-47% מן ההורים סברו שילדיהם ירצו בקשר עם התורם, כשלמעשה כ-82% חפצו בכך. בניגוד לנ"ל, זוגות הטרוסקסואלים ולסביים לא העריכו נכונה מתי וכמה מוקדם ילדיהם יבקשו שחרור-זהות (כ-89% ו-60% מן ההורים לעומת כ-67% ו-33% מהילדים, בהתאמה). בעוד 40% מן הזוגות ההטרוסקסואלים היו סבורים שילדיהם יחפצו בקשר עם התורם, כ-67% אכן רצו בכך. ההנחה היא שבני נוער ממשפחות עם שני הורים עשויים "לגונן" על ההורה שמגדל אותם [הלא-ביווגי] ע"י כך שיבטאו פחות עניין בתורם.

73. Daniels et al., *supra* note 50.

74. Landau, *supra* note 2, וכן 2007 article by Daniels, *supra* note 3.

75. Shidlo, *supra* note 31, 34.

במידה וקיים מחסור בתורמים בארצות מסוימות, לא ניתן לייחס אותו לביטול אנונימיות התורם או התורמת⁷⁶, אלא:

- (א) לביקוש מוגבר ביחס להיצע, למשל לאור המספר הגדל והולך של אימהות יחידניות מבחירה וזוגות לסביבים המבקשים ART;
- (ב) העדר חינוך לגבי עקרונות, המוביל לעתים לחשיבה סטריאוטיפית ולבושה, ותפקידם החשוב של התורמים בחברה;
- (ג) האיסור החל על סחר ברקמות אדם והמדיניות הקשורה בהחזר הוצאות לעומת שכר;
- (ד) העדר מערך גיוס תורמים אפקטיבי⁷⁷.

הכרה ציבורית בתפקידם החשוב של התורמים לחברה ומערכות גיוס תורמים יעילות המבוססות על הצלחות קודמות יש בהם כדי לענות על מחסורים זמניים בתורמים. ניתן למשל להתמקד בזוגות לעומת ההתמקדות הקיימת בתורמים עצמם, כמו גם להתמקד בתורם המבוגר יותר, המבוסס יותר ובעל הנטיות האלטרואיסטיות. לחילופין ניתן לבקש ממקבלות התרומה "להביא" תורם (כגון, קרוב משפחה, חבר) בתמורה להזרעה מלאכותית מתורם⁷⁸.

מתן הקוד הבלתי מזהה של התורמים לכל התורמים ומקבלות התרומה, בעבר ובהווה, על מנת שהצאצאים החפצים בכך יוכלו לחפש ב-DSR או במנועי חיפוש דומים אחאים ותורמים המעוניינים בכך, ובסופו של דבר ליצור קשר כששני הצדדים מעוניינים בכך, יעזרו לשפר את מצבם הייחודי של הצאצאים.

בנוסף, הצאצאים ומשפחותיהם זקוקים למכניזם יעיל וידידותי אשר באמצעותו, מידע רפואי עדכני תקף יהיה זמין להם ללא תנאי. תורמים אנונימיים וכאלה המוכנים להיחשף לצאצאיהם יוכלו לרשום מידע אישי ורפואי ב-DSR וברישומים וולונטריים אחרים⁷⁹. במידה ותתעוררנה בעיות רפואיות, משפחות הקשורות לאותו תורם או תורמת ישראלית/ת יוכלו אף הן

76. הלפרין הערה 10 לעיל.

77. הלפרין הערה 10 לעיל.

78. כפי שנדרש בצרפת. הגישה הישירה וההומוריסטית של The London Sperm Bank הייתה גם היא מוצלחת. <http://www.londonspermbank.com>

79. Shidlo, *supra* note 31, 34. ראה גם Kramer, Wendy. The Case for Comprehensive Medical and Genetic Testing of Gamete Donors. 2nd Int. CYRO Conference, Valencia, Spain (April 7-9, 2011).

לחלוק מידע, דהיינו באמצעות הדף הרפואי ב-DSR השמור לשימוש האישי של התורם/ת ושל צאצאיו/יה, כמקובל.

יצירת מסלול כפול של תורמים אנונימיים וידועים ("זהות פתוחה" או תורמים "המוכנים להזדהות") על מנת לבדוק את פני המים בטרם תבוטל האנונימיות, מעצם קיומה הייתה מקלה ומכילה חלק מהחששות אשר נידונו לעיל. תורמים המוכנים להזדהות יוכלו לדבר באופן פומבי, ובכך לעודד אחרים שיבואו בעקבותיהם. כפי שראינו, תנאי מוקדם לכך תהיה ההפרדה בין סטטוס התורם ובין הסטטוס כהורה, אשר יבטיח שלא יחולו על התורמים הישראליים חובות כלכליים, או זכויות.